

Наддніпрянська
Україна в другій
половині XIX ст.

Логіка викладу

- 1) Події Кримської війни 1853–1856 рр. на українських землях.
- 2) Реформи 1860–1870-х роках і процеси модернізації в Україні. Українські підприємці.
- 3) Політика російського царизму щодо України.
- 4) Розвиток громадівського руху. Журнал «Основа».
- 5) Діяльність «Південно-Західного відділу Російського географічного товариства» (1873–1876 рр.).
- 6) Братство тарасівців.

Події Кримської війни 1853–1856 рр. на українських землях.

Причини: прагнення Російської імперії поширити вплив на Балкани та Чорне море.

Сторони конфлікту:

- Коаліція (Османська імперія, Англія, Франція)
- Російська імперія

Наслідки війни:

- ✓ Росія війну програла через відсталість економіки та військової техніки
- ✓ За Паризьким договором Росія втрачала острови в дельті Дунаю та відмовлялась від чорноморських проток.

КИЇВСЬКА КОЗАЧЧИНА 1855 р.

Масовий селянський рух у Київській губернії, спрямований проти національної і соціальної політики російського уряду в Україні.

Привід: маніфест Миколи II про створення ополчення Пд. Київщини.

лютий 1855 р. — перші заворушення у Васильківському повіті.

На придушення "козаччини" уряд кинув регулярні війська і поліцію, селяни змушені здатися.

Реформи Олександра II

Причини реформ:

- Гальмування розвитку ринкових відносин
- Криза феодально-кріпосницьких відносин
- Зростання селянських повстань

19 лютого 1861 р – маніфест
Олександра II про скасування кріпацтва

Реформи 60-70х рр

- 1. Земська:** виборність органів місцевого самоврядування – земські управи.
- 2. Судова:** публічність засідань, суд присяжних.
- 3. Освітня:** єдина система початкової освіти.
- 4. Військова:** заборона тілесних покарань, зменшення служби від 25 до 6-7 років.
- 5. Фінансова:** заснування Державного банку
- 6. Цензурна:** посилення засобів впливу на органи друку

Результати й наслідки реформ

Сприяли економічному й політичному розвитку держави

Відбулася певна демократизація суспільства

Заклали підґрунтя для переходу від феодально-станового устрою до буржуазно-представницького

Були непослідовними, обмеженими: зберігали недоторканою поміщицьку власність на землю та самодержавну владу

Законодавчо визначили й закріпили громадянські права населення

Процеси модернізації в Україні.

Українські підприємці

- Звільнені від кріпацтва селяни перетворювались у верству власників.
- Щоб поліпшити своє життя, селяни-бідняки наймалися до селян-багатіїв або до поміщицьких маєтків.

- Початок трудової еміграції.
- Розвиток цукрової промисловості (*фірма Яхненків–Симиренків*)
- 1865 р. – перша залізниця «*Одеса – Балта*»
- Утвердження промислових регіонів

Політика російського царизму щодо України

1863 р. – Валуївський циркуляр: *«української мови не було, не має і не може бути»*.
Заборонено видавати шкільну і релігійну літературу українською мовою

1876 р. – Емський указ: *заборонив друкувати книги українською, ставити українські театральні вистави, викладати українською, перекладати українською, ввозити українську літературу.*

Розвиток громадівського руху.

Журнал «Основа». (1859-63)

Громади – напівлегальні непартійні об'єднання української інтелігенції другої половини XIX ст. Перша громада створена в **1859 р.** в Петербурзі

Мета: підвищення культурно-освітнього рівня українського народу.

Учасники: В. Білозерський, М. Костомаров,
Т. Шевченко

Діяльність:

.видання в Петербурзі літературно-наукового
щомісячного *журналу «Основа»*
(1861-1862 рр.).

.друкувалися художні твори, історичні праці
Т. Шевченка, Марка Вовчка, Л. Глібова.

.організація недільних шкіл для дорослих

Стара київська громада (70-90-ті рр)

Організатор створення: В. Антонович

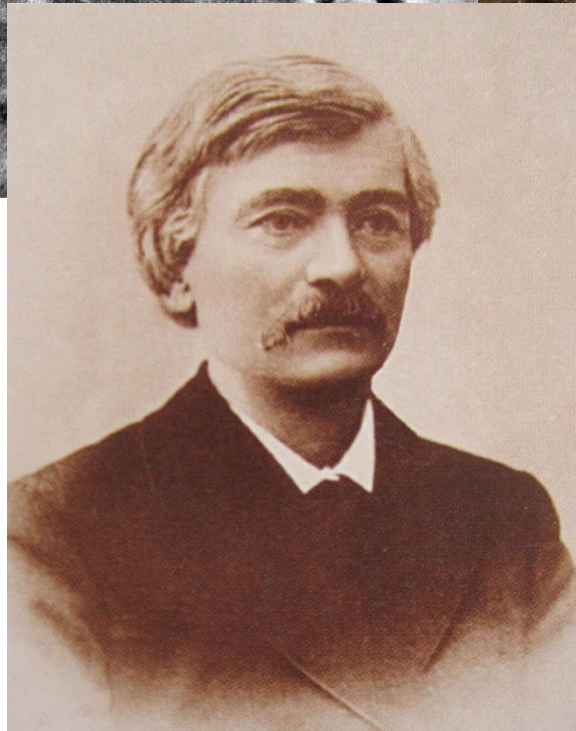
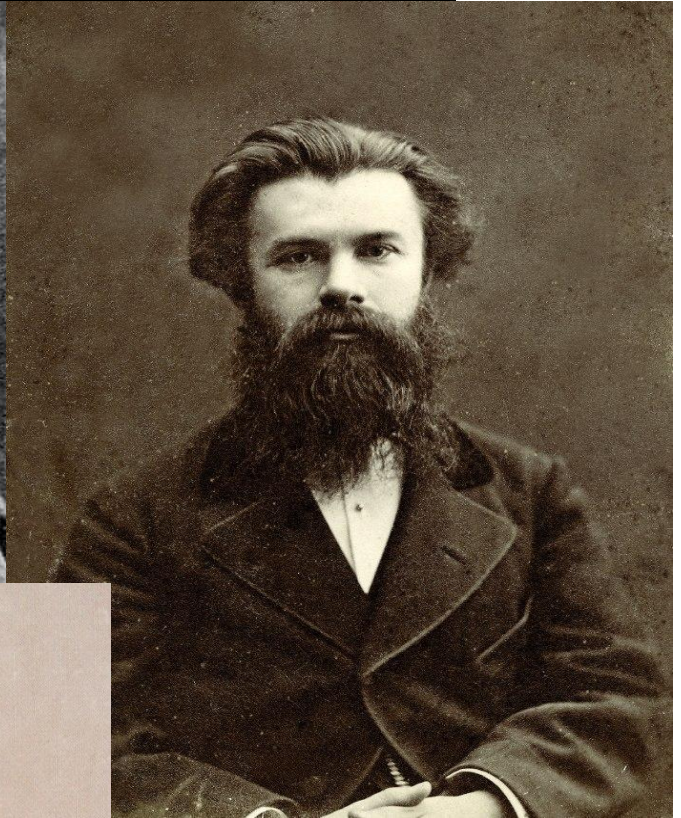
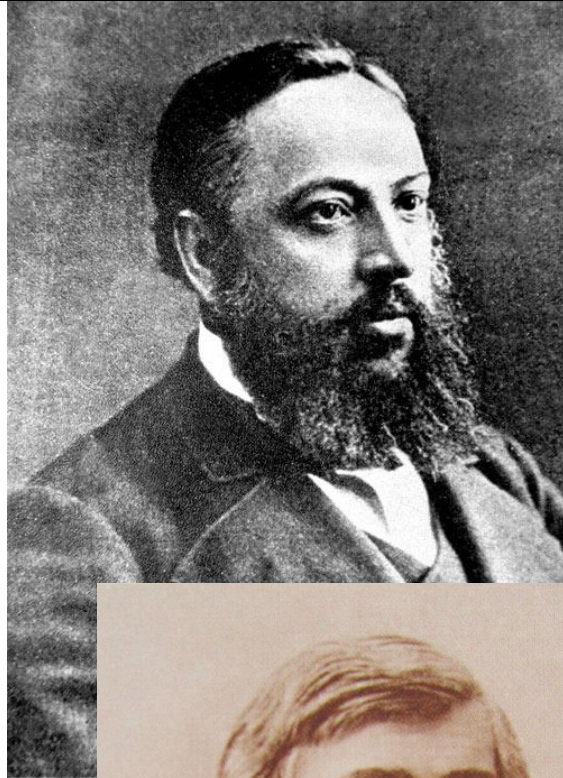
Друкований орган: г-та «Киевский телеграфъ» (критикували державну політику)

Діяльність:

- Збирання, обробка й публікація етнографічних матеріалів і праць з історії України.
- Заснування Історичного товариства Нестора-літописця

Від 1876 р. Діяльність громад стає

Стара київська громада

Діяльність «Південно-Західного відділу
Російського географічного товариства»
(1873–1876 рр.)

Передумови відкриття:

Зосередження в Києві значних наукових сил: діяли Комісія по розгляду давніх актів

Військове відомство потребувало інформації, необхідної для складання детальних топографічних карт

13 лютого 1873 р. – відкриття Південно-Західного відділу Імператорського Російського географічного товариства.

Голова відділу: Г. Галаган.

Управитель справ: П. Чубинський.

*Друкований орган: «Записки Юго-Западного
отдела».*

Діяльність відділу

Вперше було проведено одноденний перепис
населення Києва

Опубліковано 7 томів «Трудов Юго-Западной
экспедиции»

Створення етнографічного музею, бібліотеки та
архіву

*Червень 1876 р. На підставі Емського указу відділ
було ліквідовано*

Братство тарасівців

*Таємна студентська організація (1892-1893),
створена І. Липою, В. Шеметом, М. Міхновським.
Учасниками братства стали відомі письменники Б.
Грінченко, М. Коцюбинський*

Мета: повна державна незалежність України

Програма: самостійна суверенна Україна, соборна
й неподільна «від Сяну по Кубань, від Карпатів по
Кавказ». Створення Української федерації
Лівобережної, Правобережної, Степової України,
Кубані й Галичини.

Значення: вперше чітко сформульована політична
мета українського національного руху.